

O'SMIRLIK VA O'SPILINLIK YOSHIDA KASB TANLASH MOTIVLARI

Miltiqboyev Anvar Raxmonqul o'g'li

Jizzax viloyat Forish tumani MMTBga qarashli

69-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'smirlik va o'spirinlik davrida kasb tanlash motivlari psixologik va pedagogik nuqtai nazardan tahlil etiladi. Shaxsiy rivojlanishning muhim bosqichi bo'lgan bu yoshda inson o'z qiziqishlari, qobiliyatlari va jamiyatdagi ehtiyojlarni hisobga olgan holda kelajakdagi kasbini tanlaydi. Ushbu jarayonda motivatsion omillar, oilaviy tarbiya, maktab muhiti, tengdoshlar va ommaviy axborot vositalarining ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqolada kasb tanlashga oid zamonaviy nazariyalar, ilmiy qarashlar va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: o'smirlik, o'spirinlik, kasb tanlash, motivatsiya, psixologik rivojlanish, pedagogik yondashuv, kasbga yo'naltirish, shaxsiy qiziqish, ijtimoiy omillar.

Yoshlarning kasb tanlashi masalasi hozirgi kunda ta'lim va tarbiyaning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o'smirlik va o'spirinlik davrida bu jarayon murakkab va ko'p qirrali kechadi. Bu davrda o'smirlar o'z shaxsini anglay boshlaydi, mustaqil qarorlar qabul qilishga urinadi va kelajagini rejalashtirishga intiladi. Kasb tanlash esa aynan shu jarayonning markazida turadi.

O'smirlik va o'spirinlik yoshi psixologiyasi

O'smirlik yoshi (11-14 yosh) va o'spirinlik yoshi (15-18 yosh) inson hayotidagi o'tish davrlari hisoblanadi. Bu bosqichda biologik, emotsional va ijtimoiy o'zgarishlar yuz beradi. O'smirlar o'z "men"ini anglaydi, hayotda o'z o'rnini topishga intiladi, bu esa kasb tanlash ehtiyojini yuzaga keltiradi.

Kasb tanlash motivlariga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatadi:

1. **Ichki motivatsiya:** shaxsiy qiziqishlar, qobiliyatlar, orzular;
2. **Tashqi motivatsiya:** oila, ustozlar, tengdoshlar, jamiyat talablari;
3. **Axborot manbalari:** internet, OAV, kasb ko'rgazmalari;
4. **Mehnat bozoridagi holat:** kasbga bo'lgan talab va takliflar.

Kasb tanlash motivatsiyasi bir necha psixologik nazariyalar orqali tushuntiriladi:

- **D. Superning shaxsiy rivojlanish nazariyasi:** kasb tanlash shaxsning hayotiy yo'nalishini belgilaydi;
- **J. Hollandning tipologik nazariyasi:** shaxs turi va kasb muhitining mos kelishi muhim;

- **Maslou ierarxiyasi:** kasb tanlash inson ehtiyojlarini qondirish vositasi sifatida qaraladi.

Maktabda olib boriladigan kasbga yo'naltirish ishlari, amaliy mashg'ulotlar, psixologik maslahatlar o'smirlarning qaroriga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar esa ko'pincha o'z istaklarini ustun qo'yadi, bu esa bolaning qiziqishlarini inkor etishga olib keladi. Psixologik yondashuv bolaning ichki dunyosini tushunishga yordam beradi.

Ko'plab o'spirinlar kasb tanlashda:

- ✓ yetarli axborotga ega emas;
- ✓ bosim ostida tanlov qiladi;
- ✓ o'z qobiliyatini baholay olmaydi;
- ✓ modaga ergashadi yoki noto'g'ri idealga suyanadi.

Bu holatlarning oldini olish uchun psixologik-pedagogik yordam zarur.

Amaliy tavsiyalar

- ❖ Maktablarda kasbga yo'naltirish bo'yicha testlar o'tkazish;
- ❖ Ota-onalar uchun treninglar tashkil qilish;
- ❖ Psixologlar tomonidan o'quvchilarga shaxsiy maslahatlar berish;
- ❖ Kasb egalari bilan uchrashuvlar tashkil qilish;
- ❖ O'quvchilarda ongli ravishda tanlov qilish malakasini shakllantirish.

XULOSA

O'smirlik va o'spirinlik davrida kasb tanlash – bu shunchaki tanlov emas, balki shaxsiy o'sish, o'zini anglash va ijtimoiy moslashuv jarayonidir. Bu murakkab bosqichda ta'lim muassasalari, psixologlar va ota-onalar birgalikda harakat qilib, bolalarning o'z salohiyatini to'g'ri yo'nalishga yo'naltirishi zarur. Har bir yosh ongli ravishda kasb tanlay oladigan darajada ma'lumotli va qo'llab-quvvatlangan bo'lishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodirova N.M. "O'quvchilarni kasbga yo'naltirish psixologiyasi". — Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Super D.E. "The Psychology of Careers". — New York: Harper & Row, 1957.
3. Holland J.L. "Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments". — Florida: Psychological Assessment Resources, 1997.
4. Karimova M.S. "Pedagogik psixologiya asoslari". — Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
5. Gardner H. "Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice". — New York: Basic Books, 2006.